

LES FALLES D'ISIL

Algunes reflexions sobre la festa

Jordi Abella i Jaume Comas

La nit que separa els dies 23 i 24 de juny és una de les més importants del cicle solar. És el solstici d'estiu, la nit més curta de l'any, i arreu del país es celebrava i es celebra amb múltiples rituals i festes relacionats amb el foc.

A la zona dels Pirineus centrals, aquesta era la nit de baixar les falles, celebració d'origen probablement centreeuropeu, definida per folkloristes i etnògrafs durant els anys 30 i 40 com un arcaic ritual de la festa solar, «*supervivencia del culto al fuego purificador, adorado desde la más remota antigüedad y reverenciado posteriormente como el elemento más eficaz para ahuyentar a los espíritus malignos*» (Violant i Simorra, 1989: 591).

Aquest ritual, detectat per Violant i Simorra en pobles pirinencs com Paüls, Sarroca de Bellera, Llesp, Boí, Pont de Suert, Taüll, Andorra i Isil, entre d'altres, forma part del conjunt de celebracions i rituals vinculats a la nit de Sant Joan i al solstici d'estiu. Probablement, de les moltes valls pirinenques on sembla que, en algun moment o altre, havia tingut lloc la baixada de les falles, és al poble d'Isil, actualment municipi de l'Alt Àneu, al Pallars Sobirà, on més continuïtat i permanència en el temps sembla haver tingut.

De la nit de Sant Joan, a Isil en tenim referències escrites a partir de viatgers, excursionistes i etnòlegs que ja des del segle XIX es van interessar per aquest espectacular i complex ritual. La lectura de les descripcions i aportacions literàries d'autors com mossèn Cinto Verdaguer (1886), Joaquim Morelló (1904), Joan Riba (1927), i les

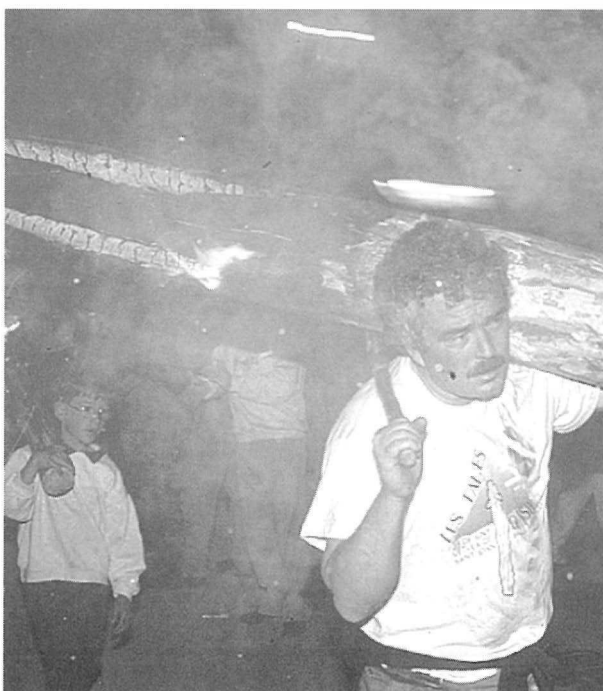
descripcions etnogràfiques de Ramon Violant i Simorra (1933), Joan Amades i Joan Lluís, entre d'altres, ens permeten conèixer la festa en la seva globalitat i copsar els elements de canvi i transformació, com a element cultural que és, que tant a nivell formal com de contingut ha implicat la seva evolució.

Probablement, una de les descripcions més sintètiques, però al mateix temps rica i detallada de les falles d'Isil de principis de segle, és la de Joaquim Morelló, en 1904, en la seva monografia sobre la vall d'Àneu:

Entre les costums típiques del país pot citar-se la dels fallaires, que's conserva ab més integritat en el poble de Gil. Consisteix en córrer la nit de Sant Joan, ab les falles enceses, d'un punt determinat de la montanya fins al poble. Falla és

un tronch de pi jove esberlat d'un cap y entatxonat de teyes. A l'entrada del poble són esperats per les noyes, que aixís que van passant els ofereixen un ram y una copa de ví. Arribats que són tots a la plaça, depositen les falles unes sobre altres, quedant fet lo foch de Sant Joan. Les noyes comencen com una sardana al voltant del foch, y ab sos cants indiquen als fallaires quan poden entrar a la dança.

Són diversos els autors que expliquen aquest seguit de manifestacions rituals a partir de pervivències culturals relacionades amb antics cultes a la natura. L'oposició o complementarietat entre masculinitat i feminitat, la simbologia de la força i de la sexualitat i, fins i tot, diverses explicacions de tipus freudià, han emplenat teories, llibres i publicacions.

© CENTRE CULTURAL LES VALLS D'ÀNEU, JOAN RIBA

Fallaire.

Les Falles són un ritual que sovint s'ha relacionat amb la masculinitat.

Les explicacions referents a l'origen i la simbologia de la festa, caracteritzada per certa imatge arcaïtzant, mitificada i, fins i tot, en alguns casos esotèrica, han estat, sembla ser, l'element que major interès ha despertat entre els antropòlegs i estudiosos de la cultura popular, destacant sobretot aquells atributs més espectaculars i enlluernadors de la celebració.

En aquest sentit, sovint s'ha donat a les falles una excessiva importància com a unitat d'estudi per ella mateixa, com a element cultural ancorat en el passat i sense evolució. Sens dubte, sembla clar que una anàlisi correcta d'aquest ritual no pot separar-se d'un estricte estudi del context econòmic, social i històric de l'entorn humà i ecològic que l'envolta. En tot cas, aquesta necessitat de contextualitzar la festa ens permetrà entendre també els diversos processos evolutius i de transformació que s'hi han donat, s'hi estan donant i s'hi donaran en un futur.

Actualment, les funcions socials d'aquest ritual traspassen els ja coneguts arguments vinculats a la percepció de grup, la identitat simbòlica i, fins i tot, els sentiments de pertinença col·lectiva. En aquests últims anys, i encara més des que va ser declarada Festa d'Interès Na-

cional, les falles d'Isil serveixen com a vehicle de dinamització i promoció turística no únicament del poble, sinó també del municipi, de la vall i de la comarca. Aquesta nova funció —necessària i útil per a uns i decebedora per a altres— és un nou exemple de com el món de la festa s'adapta a les noves necessitats i que, per tant, el seu estudi s'ha d'entendre i plantejar des d'una perspectiva evolutiva, dinàmica i canviant.

Si observem amb detall la festa, hi trobarem interessants contrastos que estan convivint en un mateix espai. Músiques diverses, balls tradicionals al costat dels últims ritmes i cançons de moda, foc i ball, símbols del present, etc. Tot plegat, una mostra que la nit de les falles és viva per ella mateixa, no com un fòssil supervivent que cal estudiar des de perspectives evolucionistes.

Iniciant el foc.